

Список використаних джерел

1. Большой толковый социологический словарь: Том 1: Пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 1999. – 667с.
2. Виноградова, Н.Л. Социальное взаимодействие как объект философского анализа: Диссертация...канд. филос. наук. - Волгоград, 1999. - 147 с.
3. Головин, С. Ю. Словарь психолога-практика / С. Ю. Головин. – Минск: Харвест, 2001. – 239с.
4. Маркс, К. О диалектическом и историческом материализме / К. Маркс, Ф. Энгельс, В. И. Ленин. – М.: Политиздат, 1984. – 504с.
5. Новейший философский словарь /Под ред. А. А. Грицанова. – Минск: Изд. В. М. Скакун, 1999. – 768с.
6. Новейший философский словарь: 3-е изд., исправл. - М.: Книжный Дом, 2003. - 1280 с. - (Мир энциклопедий).
7. Пере-Клермон, А.-Н. Роль социальных взаимодействий в развитии интеллекта детей/А.-Н.Пере-Клермон. - М.: Педагогика, 1991. - 264с.
8. Социальное взаимодействие: П. Сорокин и западноевропейская традиция // Волгоградский философский альманах/ сост. В. В. Макаров. – Волгоград: ГТУ, 1995. – 72с.
9. Философский словарь/под ред. И. Т. Фролова. – М.: Политиздат, 1991. – 205с.
10. Шипицына, Л.М. «Необучаемый» ребенок в семье и обществе. Социализация детей с нарушением интеллекта /Л.М.Шипицына. – СПб.: Речь, 2005.- 477с.

This article considers the problem of preparation of teenagers with severe and moderate mental impairment for social interaction from the historical and philosophic aspects. The results of the research can be used by people in their practice of teaching children with mental impairment.

Keywords: severe and moderate mental impairment, social interaction.

Отримано 18.09.2010 р.

УДК: [376+371.2+376.42-053.5] : 34

О.О. Ляшенко

ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ ОЛІГОФРЕНОПЕДАГОГІЦІ

В статті проаналізовані підходи, щодо формування соціально-правової вихованості розумово відсталих учнів.

Ключові слова: право, правове виховання, правова освіченість, розумово відсталі учні.

В статье проанализированные подходы, относительно формирования социальноправовой воспитанности умственно отсталых учеников.

Ключевые слова: право, правовое воспитание, правовая образованность, умственно отсталые ученики.

Питання правового виховання школярів трактується як один з найбільш важливих та пріоритетних напрямків розвитку сучасної педагогічної теорії та практики. Соціально-політичні зміни в Україні призвели до падіння духовності у певної частини молоді, відповідно, посилили правовий нігілізм у суспільстві.

Україна йде демократичним шляхом розвитку і суспільство визначило вектор слідування загальнолюдським моральним та правовим цінностям.

Проблема правового виховання школярів набуває особливої актуальності в умовах розбудови демократичного громадянського суспільства. Її вирішення пов'язане передусім з тим, що акцент у навчально-виховному процесі школи повинен бути зроблений на свідоме засвоєння учнями необхідних правових знань, актуальних для їх соціалізації, а правове виховання має стати одним з пріоритетних напрямків формування особистості школяра.

Теоретичні та практичні аспекти означеної проблеми були предметом спеціальних досліджень (В. Дубровський, Г. Давидов, Г. Запорожан, Л. Кузьменко, Л. Матвієнко, В. Обухов, О. Пометун, В. Оржеховська, І. Рябко, М. Фіцула, Л. Твердохліб, С. Фалько та ін.).

Аналіз цих досліджень свідчить про те, що в системі виховання особистості правове виховання трактується як значуща її складова, актуальність якої посилюється в умовах зниження духовних цінностей людини, ускладненні криміногенної ситуації в державі. Особлива увага при цьому звертається на формування правосвідомості особистості, розуміючи її як інтелектуальне утворення людини, що дозволяє їй мислити правовими категоріями, емоційно і раціонально-оцінно реагувати на явища правового та протиправного характеру, диференціюючи їх. Дослідники підкреслюють, що правосвідомість є основою, регулятором, головним чинником правової поведінки особистості у суспільстві, складаючи разом з поведінкою правову культуру людини.

У філософсько-культурологічному аспекті, значущому для теоретичної та практичної педагогіки правового виховання, виділяють, з точки зору глибини та повноти відображення людиною правової дійсності, такі види правосвідомості, як повсякденну (типові погляди, переживання, оцінки людьми правових явищ, стереотипи поведінки у ситуаціях правового характеру) та професійну, пов'язану з теоретичною та практичною діяльністю юристів, правоохоронців як характеристику їх фахової компетентності (Г. Васянович, М. Костицький, Л. Макар, М. Подберезський, В. Синьов, С. Сливка та ін). Зрозуміло, що говорячи про формування правосвідомості, як основи правової поведінки розумово відсталих осіб, ми будемо мати на увазі лише її повсякденний вид.

Автори досліджень з даної теми роблять акценти на важливість правового виховання молоді, як засобу попередження і корекції девіантної (асоціальної) та делінквентної (протиправної) поведінки дітей та молоді (Г. Айзенк, В. Кривуша, А. Міллер, В. Оржеховська, В. Синьов, М. Супрун, М. Фіцула та ін.). Наголошується на важливості поєднання у цьому процесі навчальної та позакласної роботи, єдності вимог до дітей з боку педагогів, батьків і громадськості, використання системи методів і прийомів правосвітніх та правових впливів з диференційованим та індивідуальним підходом до особистості тощо.

Основні права і обов'язки особистості представлені в Конституції України. Завдання педагога полягає в тому, щоб дати учням певну суму знань про ці соціально важливі правовідношення і створити такі умови, при яких правові знання стали б основою самосвідомості вихованців, формували б у них навички правомірної поведінки.

Видатний педагог А. С. Макаренко ще на початку ХХ століття підкреслював, що «озброювати дітей нормами поведінки повинна школа, щоб вони знали, що можна, а чого не можна, що похвально, а що заслуговує на покарання».

Школа не повинна ставити перед собою непосильне завдання – надати підліткам правову підготовку на високому рівні. Г. Давидовим А. Нікітіним, В. Обуховим, М. Фіцулою та іншими досліджуваний процес правового виховання розглядається у взаємодії з іншими напрямками виховної роботи, перш за все, з моральним і громадянським вихованням, а також з точки зору формування правової культури і правосвідомості. Адже правова культура є складовою загальної національної культури.

Водночас, М. Болдирев вважає, що правове виховання взагалі історично виникає на певному етапі розвитку суспільства і що в залежності від загальноісторичного положення пануючого класу, від тієї ролі, яку він відіграє в існуючих суспільних відносинах, виховання виконує або прогресивну, або консервативну і навіть реакційну суспільну функцію.

Все більшої уваги проблема правового виховання школярів набуває в корекційній педагогіці. Вітчизняні дефектологи підкреслюють, що формування навичок правоправної поведінки є важливим фактором корекції і компенсації дефекту, сприяє кращій підготовці випускників допоміжних шкіл до успішної соціалізації (Л. Виготський, Г. Дульнев, Г. Запрягаєв, Н. Коломинський, В. Кузьміна, М. Певзнер, В. Синьов, О. Северов, О. Фрейєров та інші). Вони також вказують на недостатню вивченість змісту та методів правового виховання школярів з вадами інтелектуального розвитку.

Дослідники констатують, що для дітей з вадами інтелектуального розвитку характерним є низький рівень сформованості правосвідомості, недостатнє знання законів і спрощений погляд на правові категорії, малий запас правових знань, який до того ж має безсистемний, фрагментарний характер.

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу з даної проблеми, ми виявили комплекс причин педагогічного характеру, що призводить до низького рівня правової вихованості розумово відсталих дітей. Найбільш значущими з них є: недостатній рівень дослідженості теоретичних основ правового виховання в олігофренопедагогіці та методичного забезпечення цього процесу (розробленості методик, технологій, форм), низький рівень адаптації змісту та програми «Основи правових знань» до особливостей навчально-виховної діяльності дітей з вадами інтелектуального розвитку та перспектив їх післяшкільної адаптації.

Розглядаючи правопорушну поведінку розумово відсталих дітей у психологічному аспекті дослідники стверджують, що у характері правопорушних дій у дітей простежується певний зв'язок

між структурою дефекту інтелектуального розвитку та особливостями їх поведінки і що цей дефект сприяє більш легкому засвоєнню асоціальних форм поведінки (Г. Запрягаєв, А. Селецький, В. Синьов та інші).

Як зазначає В. Синьов, спираючись на дослідження, виконані ним особисто та у його науковій школі (О. Гришко, Г. Запрягаєв, О. Северов та ін.) процес формування правослухняної особистості розумово відсталого дитини, принципово не змінюючи спільної з масовою школою мети такої роботи, значно ускладнюють зокрема такі особливості пізнавальної діяльності і психічного розвитку олігофренів, як знижена здатність до розуміння і засвоєння сутності правових норм та переносу (конкретизації) відповідних знань у різноманітні нові (навіть відносно) ситуації, розрив між знаннями і діями, вчинками, недостатня самокритичність та самоконтроль поведінки і діяльності, специфіка мотиваційних і вольових детермінантів поведінки. Слід враховувати також розповсюдженість випадків ускладненості інтелектуального дефекту характерологічними особливостями в його структурі (акцентуації, псевдокомпенсаторні новоутворення, психопатії, невропатії тощо).

Однією з особливостей учнів допоміжної школи є їх підвищений рівень наслідуваності і навіюваності, в наслідок чого, вони легко піддаються впливу асоціального середовища. Недостатній рівень сформованості вольової сфери обумовлює зазвичай неспроможність цієї категорії дітей протистояти впливу на них негативних факторів.

Порівняльна характеристика системи правового виховання для дітей загальноосвітньої та спеціальної шкіл свідчить про те, що в принципових позиціях вони мають багато спільного. Зокрема, це стосується:

- цільової спрямованості означеного процесу;
- визначення змістової основи правовиховної діяльності школярів;
- загальної логіки організації навчальної та виховної роботи з формування правової компетентності дитини;
- використання форм та методів організації діяльності;
- діагностики рівня правової вихованості дитини.

Водночас, навчально-виховна робота з формування правової компетентності школярів з вадами інтелектуального розвитку має свої специфічні ознаки, які базуються на особливостях:

- ціннісних соціальних та життєвих орієнтацій та пріоритетів;
- інтелектуальної діяльності дітей означеної категорії;
- наявного життєвого досвіду та проблем соціальної адаптації;
- сфери найближчого оточення дитини (сім'я, однолітки, вулиця).

Дані особливості значно ускладнюють формування системи правового виховання дітей з вадами інтелектуального розвитку, забезпечення ефективності її реалізації в практиці навчально-виховної діяльності спеціальної школи.

Незрілість емоцій учнів з інтелектуальними вадами, їх направленість на задоволення примітивних потреб значно ускладнюють процес правового виховання, а низький рівень аналітичного мислення призводить до порушення у них самокритичності, що у свою чергу, негативно впливає на можливість саморегуляції поведінки, самовиховання (В. Воронкова, І. Єременко, В. Липа, Г. Мерсіянова, М. Матвеева, С. Миронова, В. Петрова, Б. Пузанов, С. Рубинштейн, Н. Стадненко, В. Синьов та ін.).

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу з даної проблеми, нами була виявлена сукупність причин, що призводить до низького рівня правової вихованості дітей з вадами інтелектуального розвитку:

- недостатній рівень дослідженості теоретичних основ правового виховання;
- недостатній рівень методичного забезпечення процесу правового виховання, розробленості методик, технологій, форм та методів даного виду діяльності;
- низький рівень адаптації змісту та програми «Основи правових знань» до особливостей навчально-виховної діяльності дітей з вадами інтелектуального розвитку.

Дослідники відмічають, що правове виховання необхідно проводити поетапно впродовж всіх років навчання дитини в школі. Не можна не погодитись і з думкою дослідників, що моральні і правові закони формуються у людини фактично з раннього віку. Це повною мірою відноситься і до дітей з вадами інтелектуального розвитку, хоча треба зазначити, що спонтанно вони не здатні засвоїти норми права, тому джерелом первинної морально-правової інформації є сім'я, школа, соціальне мікросередовище.

Навички правової поведінки формуються як симбіоз моральних та правових знань, які трансформуються у переконання і виконують функції регуляторів поведінки. З розвитком таких якостей як чесність, справедливість, дисциплінованість, любов до праці та інших, у дітей поступово формуються певні морально-правові відношення до встановленого у суспільстві порядку (вдома, в школі, на вулиці тощо).

У той же час дослідники, вивчаючи особливості формування у дітей з вадами інтелектуального розвитку соціально-нормативної поведінки, відмічають певну своєрідність, специфіку обумовлену не

тільки слабкими знаннями і навичками правомірної поведінки (А. Гришко, Г. Запрягаєв, Л. Сабліна, В. Синьов, А. Раку, А. Селецький, О. Северов та ін.), а й зниженою здатністю до самостійного набуття цих знань, невмінням застосовувати наявні знання в нових ситуаціях.

Як довели результати наукових досліджень та практика організації навчально-виховного процесу у допоміжній школі, під впливом корекційно спрямованої системи правового виховання розумово відсталі діти здатні правильно оцінити явища навколишнього середовища, у тому числі і правового характеру. Для цього пропонується підсилення педагогічного керівництва пізнавальною діяльністю і поведінкою з використанням різноманітних прийомів, спрямованих на свідоме засвоєння правових знань і навчання їх застосування (В. Петрова, Б. Пузанов, В. Синьов та ін.).

Слід також відзначити, що в спеціальній літературі з досліджуваної проблеми містяться лише окремі рекомендації, головним чином методичною характеру, які недостатньо розкривають специфіку організації правового виховання учнів допоміжної школи, що не дозволяє максимально використати значні корекційно-виховні можливості навчальних занять з основ правових знань. Багато аспектів цієї проблеми ще не з'ясовані. Так, зокрема, в олігофренопедагогіці залишаються не дослідженими педагогічні умови забезпечення корекційної спрямованості процесу оволодіння правовими знаннями та нормами школярами та інші.

Список використаних джерел

1. Болдырев Н. И. Методика воспитательной работы в школе : учеб. пособие для студ. пед. инс-тов / Н. И. Болдырев. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1981. – 223 с.
2. Запрягаев Г. Г. Психологическая характеристика умственно отсталых подростков с трудностями поведения : дис. ... канд. пед. наук : 19.00.08 / Григорий Григорьевич Запрягаев. – М., 1986. – 175 с.
3. Макаренко А. С. Педагогические сочинения : в 8 т. – М. : Педагогика, 1983 – Т.2. – 1983. – 512 с.
4. Пузанов Б. П. Правовое обучение и воспитание учащихся старших классов вспомогательной школы : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03 / Борис Пантелемонович Пузанов – М., 1980. – 162 с.
5. Синьов В. М. Особливості виховання соціально-нормативної поведінки учнів допоміжної школи / В. М. Синьов // Психолого-педагогічні основи корекційної роботи в спеціальній школі і: хрестоматія. – Кам'янець-Подільський, 2004. – С.197–203.
6. Фіцула М. М. Правове виховання учнів : метод. посіб. / Михайло Миколайович Фіцула. – К. : ІЗМН, 1997. – 146 с.

In the article the analysed approaches, in relation to forming of the sociallegal breeding mentally backward students.

Keywords: right, legal education, legal formed, mentally backward students.

Отримано 18.09.2010 р.

УДК 376.1

С.П. Миронова

КОРЕКЦІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ІНДИВІДУАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ВАДАМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті описано прийоми корекційної роботи та індивідуального підходу до дітей з різними порушеннями психофізичного розвитку у процесі їх індивідуального навчання.

Ключові слова: корекційна робота; індивідуальне навчання; індивідуальний підхід; діти з порушеннями психофізичного розвитку; вчитель індивідуального навчання.

В статье описаны приемы коррекционной работы и индивидуального подхода к детям с различными нарушениями психофизического развития в процессе их индивидуального обучения.

Ключевые слова: коррекционная работа, индивидуальное обучение, индивидуальный подход, дети нарушениями психофизического развития, учитель индивидуального обучения.